

EFEKTYVUMO PRINCIPAS EUROPOS SAJUNGOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Rasa Volungevičienė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.23.6>

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama efektyvumo principo raida ir samprata Europos Sąjungos baudžiamojame teiseje, kadangi šis principas, būdamas vienu iš pagrindinių ES teisės bendrųjų principų, neabejotinai yra vienas iš esminių ES baudžiamosios teisės principų. Pasitelkiant efektyvumo principą kaip vieną iš veikų kriminalizavimo kriterijų bei sprendžiant, kada efektyvios ES politikos užtikrinimo dėlei turėtume pasitelkti baudžiamąją teisę, susiduriame su reikalavimu ne tik keisti nacionalinę teisę, bet ir atsisakyti kai kurių nacionalinėse konstitucijose įtvirtintų normų. Akivaizdu, kad nepaisant vis labiau akcentuojamo baudžiamosios teisės efektyvumo poreikio, šio principo turinys nepaaiškėja nei iš teisės aktų, nei iš doktrinos. Atsižvelgiant į tai, kad efektyvumo principo kaip imperatyvios normos veikimas tiesiogiai siejamas su baudžiamųjų sankcijų efektyvumu - gebėjimu tinkamai užtikrinti Sąjungos politikos įgyvendinimą, straipsnyje tiriama šio principo transformacija nuo bendrojo Europos Sąjungos principo iki vieno esminių nepriklausomos Europos Sąjungos baudžiamosios teisės sistemos principo bei kriminalizavimo kriterijaus. Pasitelkiant kompensacinį ir prevencinį bausmės modelius, vertinamas gebėjimas efektyviai įgyvendinti Sąjungos politiką baudžiamosios teisės sankcijų dėka. Atsižvelgiant į besikeičiančią efektyvumo principo sampratą bei remiantis Teisingumo Teismo praktika, ES baudžiamosios teisės doktrina bei ES teisės aktais siekiama rasti teisinio reguliavimo balansą, kriminalines sankcijas pasitelkiant kaip efektyvumo išraišką įgyvendinant teisingumą, atgrasant nuo nusikalstamų veikų ar diskutuojant apie Europos Sąjungos baudžiamosios teisės sistemos vertybinį pagrindą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Efektyvumo principas, efektyvumas, efektyvi baudžiamoji teisė, ES baudžiamoji teisė.

¹ Autorė yra Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto doktorantė.

IVADAS

Ilgą laiką Europos Sąjungos (toliau ES, Sąjunga) teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nacionalinė baudžiamoji teisė vertinta kaip viena iš valstybės suverenumo išraiškų bei išimtinai valstybių narių kompetencijai priskirtina sritis² teigiant, kad būtent nacionalinė baudžiamoji teisė kalba bendruomenės balsu apie konkrečios žmonių grupės negeroves, pažeidžiančias visuomenės teisinius gėrius,³ bei, kaip teigė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau Teisingumo Teismas) generalinis advokatas J. Mazak, būtent baudžiamoji teisė „(...) atspindi savitas bendrijos kultūrinės, moralinės, finansinės ir kitas vertybes ir yra ypač jautri visuomeniniams pokyčiams.“⁴ Tačiau šių dienų globalizacijos amžiuje vis dažniau akcentuojamas efektyvios ES baudžiamosios teisės poreikis, grindžiamas efektyvumo principo praktiniu įgyvendinimu.

Efektyvumo principas, būdamas vienu iš pagrindinių ES teisės bendrųjų principų, neabejotinai yra esminis ES baudžiamosios teisės principas,⁵ kuriam ES teisės doktrinoje suteikiama ir konstitucinio principo kategorija.⁶

Lisabonos sutartis, suteikusi teisinį pagrindą veiksmingos ES politikos vardan pasitelkti baudžiamosios teisės derinimo priemones, paskatino pažvelgti į baudžiamąją politiką kaip į priemonę efektyviam ES politikos užtikrinimui, akcentuojant baudžiamosios teisės efektyvumą kaip būtinajį kriterijų baudžiamosios teisės panaudojimui. Viename iš svarbiausių ES teisės šaltinių - Sutartyje dėl Europos Sąjungos Veikimo (toliau SESV) pabrėžiamas efektyvios ES teisės poreikis - įstatymų leidėjas, kalbėdamas apie efektyvų Sąjungos teisės įgyvendinimą kaip

² K. Lenaerts, J. A. Gutiérrez-Fons, „The European Court of Justice and Fundamental Rights in the Field of Criminal Law“, in *Research Handbook on EU Criminal Law*, red. V. Mitsilegas, (Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016); A. Kargopoulos, „Fundamental rights, national identity and EU criminal law“, in: *Research Handbook on EU Criminal Law*, red. V. Mitsilegas, (Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016), p. 125.

³ R.A. Duff, „Criminal law and political community“, *International Journal of Constitutional Law* (2018 Nr. 4 (16)), p. 1251-1257. [Tilburg Law Review, \(2011 Nr. 16.1\) p. 60-82. \[https://www.deepdyve.com/lp/brill/eu-criminal-law-democratic-legitimacy-and-judicial-review-of-union-k2u915kZMP?impressionId=5f6b6f4c7567f&i_medium=docview&i_campaign=recommendations&i_source=recommendations\]\(https://www.deepdyve.com/lp/brill/eu-criminal-law-democratic-legitimacy-and-judicial-review-of-union-k2u915kZMP?impressionId=5f6b6f4c7567f&i_medium=docview&i_campaign=recommendations&i_source=recommendations\)](https://www.deepdyve.com/lp/oxford-university-press/criminal-law-and-political-community-VMAGObtrGW?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DCriminal%2Blaw%2Band%2Bpolitical%2Bcommunity; J. Öberg,)

⁴ *Europos Bendrijų Komisija v. Europos Sąjungos Taryba* (Teisingumo Teismas, 2007 Nr. 440/05. Generalinio advokato Mazak išvada) Par.68

⁵ Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Veiksmingo ES politikos įgyvendinimo užtikrinimas baudžiamosios teisės priemonėmis. Briuselis, 2011.09.20 KOM(2011) 573 p.7 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0573&from=LT>>

⁶ U. Ugljesa, „The Principle of Effectiveness in European Law and European Private International Law: The Case of Transnational Employment in the European Court of Justice and English Courts“ (2015, January 27). in J.-S. Bergé, S. Francq and M. Gardeñes Santiago, *Boundaries of European Private International Law* (Bruylant: 2015), p. 429-446. <https://ssrn.com/abstract=2556338>

apie bendrą interesą, jį pateikia kaip būtiną elementą tinkamam Sąjungos veikimui,⁷ ES suteikiama kompetencija apibrėžti nusikalstamas veikas bei numatyti sankcijas būtent efektyvios Sąjungos politikos užtikrinimo vardan. Nepaisant to, kad efektyvumas yra tarsi svertas, suteikiantis ES iki tol nacionaliniams autoritetams priklausiusią kompetenciją inicijuoti teisinio reguliavimo pokyčius, žvelgdami tiek į šį teisės aktą, tiek į daugelį kitų ES direktyvų ar komunikatų, susiduriame su efektyvumo sąvokos neapibrėžtumu. Pasitelkiant efektyvumo principą kaip vieną iš veikų kriminalizavimo kriterijų bei sprendžiant, kada efektyvios ES politikos užtikrinimo dėlei turėtume pasitelkti baudžiamąją teisę, privalome tiksliai suvokti efektyvumo principo turinį - baudžiamojoje teisėje negalime vartoti sąvokų ar terminų, kurių reikšmė nepaaiškėja nei iš doktrinos, nei iš teismų praktikos. Taigi baudžiamosios teisės efektyvumas ypatingai problematiškas nustatant ES ir valstybių narių bendradarbiavimo ir harmonizavimo ribas, taip galimai provokuojant ES ir nacionalinės baudžiamosios teisės konfliktą - ES baudžiamosios teisės efektyvumas gali reikalauti keisti nacionalinę teisę, o galbūt ir atsisakyti kai kurių nacionalinėse konstitucijose įtvirtintų normų.

Nepaisant vis augančios šio principo reikšmės, sąlygotos ES reikalavimų efektyviai įgyvendinti ES baudžiamąją politiką, Lietuvoje ši tema nesulaukia dėmesio - darbų, skirtų būtent ES baudžiamosios teisės efektyvumui, beveik nėra - dar 2009 m. G. Sakalausko ir A. Čepo parengta ataskaita,⁸ skirta įvertinti baudžiamosios politikos efektyvumą, grindžiamą nacionalinės teisinės sistemos išlaidų ir nusikalstamumo mažinimo bei prevencijos rezultatų vertinimu pasitelkiant lyginamąją analizę. Priešingai nei Lietuvoje, užsienio valstybių mokslininkų darbuose efektyvumo principo, dar vadinamo efektyvumo doktrina,⁹ tema nėra nauja. Šio principo įtaką ES baudžiamajai teisei bei jo sąveiką su nacionalinėmis teisinėmis sistemomis plačiai analizavo daugelis mokslininkų - M. Huomo - Kettunen,¹⁰ V. Mitsilegas,¹¹ R. Sicurella,¹²

⁷ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. OJ-C R 202, 7.6.2016, p. 1-388. 143 str.

⁸ G. Sakalauskas, A. Čepas, „Crime Repression Costs in Context“. 2009 m. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-efektyvumas-2009.pdf>

⁹ S. Melander, „Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law“, *New Journal of European Criminal Law*, (2014, Nr. 5.3), p. 299. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-in-eu-criminal-law-and-its-effects-on-the-general-part-lvP0TWErZU?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEffectiveness%2Bin%2BEU%2BCriminal%2BLaw%2BAnd%2Bits%2BEffects%2Bon%2Bthe%2BGeneral%2BPart%2Bof%2BCriminal%2BLaw>

¹⁰ M. Huomo- Kettunen, „EU Criminal Policy at a Crossroads Between Effectiveness and Traditional restraints for the Use of Criminal Law“, *New Journal of European Criminal law* (2017 Nr. 5(3)), p. 301-326. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/eu-criminal-policy-at-a-crossroads-between-effectiveness-and-FGn9xEhJAc?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEU%2BCriminal%2BPolicy%2Bat%2Ba%2BCrossroads%2BBetween%2BEffectiveness%2Band%2BTraditional%2Brestraints%2Bfor%2Bthe%2BUse%2Bof%2BCriminal%2BLaw>

¹¹ V. Mitsilegas, „From Overcriminalisation to Decriminalisation: The Many Faces of Effectiveness in European Criminal Law“, *New Journal of European Criminal Law* 5.3 (2014 Nr. 5(3)), p. 416-424. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/from-overcriminalisation-to-decriminalisation-the-many-faces-of-WqTsJG9LrT?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEffectiveness%2Bof%2Beu%2Bcriminal%2Blaw>

¹² R. Sicurella, "Effectiveness of EU law and protection of fundamental rights", *New Journal of European Criminal Law* (2018, Nr. 9(1)), p. 24-30. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-of-eu-law-and-protection-of-fundamental-rights-pOeQYD8Jzz?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEffectiveness%2Bof%2Beu%2Bcriminal%2Blaw%26page%3D2>

J. Öberg¹³ - analizuojantys efektyvumo kaip vieno iš esminių ES baudžiamosios teisės principų reikšmę ES baudžiamosios teisės harmonizavimui; K. Tuori¹⁴ siekė atskleisti efektyvumo ir *ultima ratio* principų sąveiką - efektyvumo principo įgyvendinimą vertino kaip realią grėsmę *ultima ratio* principo įgyvendinimui, E. Herlin - Karnell tyrė efektyvumo bei subsidiarumo ir proporcingumo principų sąveiką ES baudžiamojoje teisėje.¹⁵ Atskirą apžvelgtiną mokslinių darbų grupę sudaro ES baudžiamosios teisės efektyvumo problematikai skirti straipsniai, monografijos ir kt. darbai, atspindintys ES teisės doktrinos požiūrį į teisės efektyvumą kaip teisinio reguliavimo tikslų įgyvendinimo ir probleminių aspektų identifikatorių. A. Suominen tyrime¹⁶ ES baudžiamosios teisės efektyvumo ir funkcionalumo analizei atlikti konkretizuojami kokybiniai kriterijai, pasitelktini baudžiamosios teisės vertinimui; S. Melander¹⁷ efektyvumo principą įvardina kaip esminį ES teisės principą bei siekia pateikti prielaidas ES baudžiamosios teisės efektyvumo tyrimui.

Šiuo straipsniu siekiama ištirti efektyvumo principo raidą ir išraiškos formas ES materialiosios baudžiamosios teisės moksliniuose tyrimuose, Teisingumo Teismo praktikoje bei ES sutartyse.

Siekiant šio tikslo, iškelti uždaviniai: (1) ištirti efektyvumo principo genezę ES baudžiamojoje teisėje ir įvertinti jo raidą pasitelkiant Teisingumo Teismo praktiką kaip pagrindinį šaltinį, atspindintį principo suvokimo ribas iki Lisabonos sutarties įsigalėjimo; (2) įvertinti efektyvumo principo įtvirtinimo ES sutartyse įtaką bei problematiką ES baudžiamosios teisės harmonizavimui kaip prielaidai ES politikos efektyvumui užtikrinti; (3) išanalizuoti efektyvumo principo įgyvendinimą baudsių pagalba bei įvertinti baudsių modelių veiksmingumą siekiant efektyvios Sąjungos politikos baudžiamosios teisės priemonėmis.

Straipsnyje siekiama sistemiskai ir kompleksiskai pažvelgti į efektyvumo principo veikimą ES baudžiamosios teisės sistemoje bei įvertinant teigiamą ir neigiamą šio principo įtaką veikų kriminalizavimui, atsakyti beatodairiško pozityvaus požiūrio į efektyvumo principą kaip į neginčijamą baudžiamosios teisės harmonizavimo pagrindą. Straipsnyje išryškinant tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje atsispindinčias charakteringiausias šio principo apraiškas, pateikiamas subalansuotas ir įvairiapusiškas požiūris į efektyvumo principo veikimą Sąjungos baudžiamojoje teisėje.

¹³ J. Öberg, "Do We Really Need Criminal Sanctions for the Enforcement of EU Law?", *New Journal of European Criminal Law*, (2014 Nr. 5 (3)), p. 370-387. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/do-we-really-need-criminal-sanctions-for-the-enforcement-of-eu-law-0M5W30FBqI?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DDo%2BWe%2BReally%2BNeed%2BCriminal%2BSanctions%2Bfor%2Bthe%2BEnforcement%2Bof%2BEU%2BLaw>

¹⁴ K. Tuori, „Ultima Ratio as a Constitutional Principle“, *Oñati Socio-legal Series* (2013, 3 (1)), p. 6-20. <http://ssrn.com/abstract=2200869>

¹⁵ E. Herlin-Karnell, *The Constitutional Dimension of European criminal Law* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing: 2012)

¹⁶ A. Suominen, „Effectiveness and Functionality of the Substantive EU Criminal law“, *New Journal of European Criminal Law* (2014 Nr. 3 (5)), p. 388- 415. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-and-functionality-of-substantive-eu-criminal-law-afwGEensa0?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DSuominen%2Bannika>

¹⁷ Žr. išnašą 9: Sakari Melander, p.274-300.

EFEKTYVUMO PRINCIPO RAIDAI

Atsakymas į klausimą apie efektyvumo principo, vieno iš pagrindinių ir taip plačiai vartojamų ES baudžiamosios teisės principo suvokimą, matyt, slypi pačioje teisinių principų prigimtyje. Žvelgiant į teisės principus kaip į visuomeninio reiškinio pamatą, suvokiant juos kaip kreipiančiuosius pradus,¹⁸ privalu suvokti tikrąją jų reikšmę, kadangi tai neabejotinai įtakoja ne tik darnų ES baudžiamosios sistemos funkcionavimą, bet ir vis plačiau vykstantį teisės harmonizavimo procesą.

Sąvoka *efektyvus* laikomas sinonimu žodžiams *labai trokštamas, turintis galią, pajėgus bei kompetentingas, veiksmingas*.¹⁹ Ekonomikos disciplinoje efektyvumą suvokiame kaip „išteklių panaudojimo veiksmingumą, norimą rezultatą pasiekiant mažiausiomis įmanomomis sąnaudomis arba naudojant turimus išteklius pasiekiant maksimalius įmanomus rezultatus bei tam tikro daikto ar reiškinio kokybės išraiškos laipsnį.“²⁰ Tarptautinėje teisėje efektyvumo sąvoka pasitelkiama siekiant apibūdinti tam tikros teritorijos veiksmingą kontrolę.²¹ ES teisėje efektyvumas taip pat gali būti analizuojamas skirtingais aspektais - vertinant direktyvų perkėlimą į nacionalinę teisę, interpretuojant nacionalinės teisės aktus ES teisės „šviesoje“, siekiant užtikrinti asmens teisių, kylančių iš ES teisės, apsaugą²² ar norint pagrįsti Sąjungos teisės viršenybę prieš nacionalinės teisės normas. Efektyvumo principo raida, prasidėjusi bendrosios ES teisės sistemos formavimosi pradžioje, veikiant Teisingumo Teismo praktikai bei nuolatos stiprėjančioms teisės mokslininkų diskusijoms, verčia susimąstyti apie šio principo istorinės raidos įtaką šių dienų efektyvumo kaip teisės harmonizavimo pagrindo sampratai.

Efektyvumo principo raidą Sąjungos baudžiamojoje teisėje galime skirstyti į du visiškai skirtingus etapus - įvertindami šio principo genezę nuo Europos Ekonominės Bendrijos steigimo iki Lisabonos sutarties, t. y. principo transformaciją nuo bendrojo ES principo į baudžiamosios teisės principą bei išanalizuodami šio principo veikimą nuo Lisabonos sutarties iki šių dienų, tirdami imperatyvų šio principo veikimą sutartiniame lygmenyje.

Efektyvumo principo raida ES baudžiamojoje teisėje iki Lisabonos

ES teisinėje sistemoje efektyvumo principo kaip bendrojo Sąjungos teisinės sistemos principo užuomazgos glūdi bendrojoje Sąjungos teisėje ir siekia Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo sutarties laikus - numatant, kad *[p]agal subsidiarumo principą Bendrija imasi veiksmų*

¹⁸ K. Jankauskas, „Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aktuose ypatumai“, *Jurisprudencija* (2004, Nr. 51(43), p. 19.

¹⁹ *Oxford Dictionary and Thesaurus* (Oxford, Clarendon Press: 2009)

²⁰ R. Vainienė, *Ekonomikos terminų žodynas* (Tyto Alba:2000) p. 5.

²¹ S. Weatherill, „*Law and Integration in European Union* (Oxford, Clarendon Press: 2009), p. 842; Žr. išnašą Nr. 15: E. E. Herlin-Karnell.

²² F. Snyder, „The Effectiveness of European Community Law: Institutions, Process, Tools and Techniques“, *Modern Law Review* (1993, Nr. 56(1)), p. 19-54 https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/modlr56&div=12&start_page=19&collection=journals&set_as_cursor=7&men_tab=srchresults

srityse, kurios nepriklauso jos išimtinai kompetencijai, tik tada ir tokia apimtimi, kai siūlomo veiksmo tikslų valstybės narės negali deramai pasiekti, o Bendrija dėl siūlomo veiksmo masto arba poveikio gali juos pasiekti geriau.²³ Šia steigimo sutartimi buvo numatyta Bendrijos kompetencija veikti siekiant bendros valstybių narių politikos efektyvumo Bendrijos interesų užtikrinimui. Reiktų pažymėti, kad būtent Teisingumo Teismui teko lyderio vaidmuo formuojant efektyvumo principo veikimo ribas Sąjungos teisėje - Teisingumo Teismas niekad nesidrovėjo autoritetingu balsu konstatuoti, kad efektyvumas ES teisėje negali būti skirtingas valstybių narių teisinėse sistemose.²⁴ Šios nuostatos taikymą pagrindžia ir tolimesni Teisingumo Teismo sprendimai, akcentuojantys Bendrijos teisės viršenybę prieš nacionalinius teisės aktus tais atvejais, kai nacionalinės teisės įgyvendinimas galėtų paneigti ES teisės efektyvumą.²⁵

1977 m. *Amsterdam Bulb*²⁶ byla yra vienas pirmųjų pavyzdžių, kai būtent baudžiamoji teisė gali būti pasitelkiama kaip priemonė siekiant ES politikos efektyvaus įgyvendinimo. Teisingumo Teismo sprendimu buvo patvirtintas valstybių narių įpareigojimas bendrosiomis ar specialiosiomis priemonėmis užtikrinti įsipareigojimus, kylančius iš Bendrijos institucijų veiksmų bei nurodyta pasirinkti priemones, kurias valstybės narės laikytų tinkamomis, įskaitant ne tik administracinio, bet ir baudžiamojo pobūdžio sankcijas. Teisingumo Teismui išreiškus požiūrį į efektyvumą kaip į esminį konceptą, apsprendžiantį ES įtaką nacionalinei baudžiamajai teisei, sudarytos prielaidos paskatinti valstybes pasitelkti baudžiamąsias sankcijas Sąjungos interesų apsaugai nepaisant to, kad Bendrijos steigimo sutartyje Sąjungos kompetencija baudžiamosios teisės srityje nebuvo įtvirtinta.

Stebėdami Teisingumo Teismo praktiką laikotarpyje iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, regime procesą, kuriame vis labiau akcentuojamas baudžiamosios teisės efektyvumas: valstybėms narėms įvardinama teisė savo iniciatyva kriminalizuoti Sąjungos interesams žalą darančias veikas pasitelkiant efektyvias sankcijas. Tai liudija apie teismų praktikos posūkį prie efektyvumo sutapatinimo su baudžiamosios teisės sankcijų efektyvumu, t. y. būtent sankcijos tampa pagrindiniu elementu, per kurį išreiškiamas baudžiamosios politikos efektyvumas. Byloje *Komisija prieš Graikiją*²⁷ ES šalys narės skatinamos užtikrinti efektyvą ES baudžiamosios teisės funkcionavimą taikant analogiškas nacionalinės teisės pažeidimams taikomas priemones ir tokiu būdu garantuoti bausmių efektyvumą, proporcingumą bei atgrasomąjį poveikį. Šis poveikis prilygintinas tokiam, koks būtų taikomas ginant nacionalinius finansinius interesus: *tais atvejais, kai Bendrijos teisės aktuose konkrečiai nenumatyta jokia sankcija už pažeidimą arba daroma nuoroda į nacionalinius įstatymus ir kitus teisės aktus, Sutarties 5 str. reikalauja, kad valstybės narės imtųsi visų priemonių, būtinų Bendrijos teisės taikymui ir efektyvumui užtikrinti. Šiuo tikslu, nors sankcijų pasirinkimas ir toliau priklauso valstybių narių kompetencijai, jos, visų pirma, turi užtikrinti, kad už Bendrijos teisės pažeidimus būtų baudžiama analogiškais nacionalinės teisės pažeidimams būdais, ir tokiu būdu padarant sankcijas veiksmingomis, proporcingomis bei*

²³ Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis. 5 str. Roma, 1957 m. kovo 25 d.

²⁴ *Pubblico Ministero della Repubblica Italiana v. Società agricola industria latte (SAIL)* (Teisingumo teismas, 1972, Nr. 82/71).

²⁵ *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA* (Teisingumo Teismas, 1978, Nr. 106/77).

²⁶ *Amsterdam Bulb BV v. Produktschap voor Siergewassen* (Teisingumo Teismas, 1977, Nr. 50/76) par. 32.

²⁷ *Europos Bendrijų Komisija v. Graikijos Respubliką* (Teisingumo Teismas 1989, Nr. 68/88).

atgrasančiomis.²⁸ Tai liudija, kad nors ir nesant tiesioginio ES kompetencijos įtvirtinimo baudžiamosios teisės srityje nei pirminiuose, nei antriniuose ES teisės šaltiniuose, būtent remiantis baudžiamosios teisės efektyvumo poreikiu, Bendrijos teisė turi būti asimiliuota į nacionalines teisinis sistemas ir bet kokie Sąjungos teisės pažeidimai turi būti vertinami analogiškai kaip kad vertinami nacionalinės teisės pažeidimai (šios bylos atveju - tais atvejais, kai už valstybės interesams finansiniais pažeidimais sąlygotą žalą nacionalinėje teisėje numatytos baudžiamosios sankcijos, jos turi būti taikomos ir pažeidimų, nukreiptų prieš Bendrijos finansinius interesus atveju).²⁹

Iki pat Mastrichto sutarties baudžiamoji teisė išliko valstybių narių kompetencijos sritimi, ir tik nuo 1993 m. lapkričio 1 d. įsigaliojus šiai sutarčiai, ją ratifikavusios bendrijos narės įgijo pareigą bendradarbiauti teisingumo ir vidaus reikalų srityje. Deja, kaip konstatuoja V. Mitsilegas, nepaisant teorinių efektyvumo siekių, situacija liko nepakitusi, kadangi Komisija vis dar neturėjo iniciatyvos teisės inicijuoti efektyvią baudžiamąją politiką galinčių užtikrinti priemonių, šią teisę išimtinai paliekant valstybėms narėms.³⁰

Pažymėtina, kad bendros ES baudžiamosios politikos strategijos nebuvimas nesuteikė galimybės formuoti vieningą ES strategiją baudžiamosios teisės srityje, o juo labiau siekti efektyvaus įgyvendinimo. Net ir po bendradarbiavimo saugumo ir vidaus reikalų srityse įtvirtinimo sutartiniame lygmenyje išliko tendencija efektyvumą užtikrinti, visų pirma, sankcijų pagalba teigiant, kad „efektyvios nacionalinės priemonės gali numatyti baudžiamųjų sankcijų taikymą net ir tais atvejais, kai Bendrijos teisė numato tik civilinės teisės priemones.“³¹ Tai liudija, kad teismų praktikoje efektyvumo principas pasitelkiamas kaip kriminalizavimo kriterijus, pasireiškiantis per efektyvias sankcijas, baudžiamosios teisės pagalba siekiant užtikrinti veiksmingą Sąjungos politikos įgyvendinimą valstybėse narėse. Šią poziciją pagrindžia ir *Commission v. Council (Environmental crimes)*³² byla, kurioje Teisingumo Teismo sprendimu, nepaisant to, kad baudžiamieji įstatymai nepatenka į Bendrijos kompetenciją, konstatuota, jog Bendrijos teisės aktų leidėjas gali imtis su valstybių narių baudžiamąja teise susijusių efektyvių, proporcingų ir atgrasančių priemonių, kurios yra būtinos siekiant išimtiniais atvejais užtikrinti bendrijos saugomus interesus. Tai rodo, kad Sąjungos kompetencija valstybių narių baudžiamosios teisės sistemose buvo sąlygota teisinių ginčų sprendimo ES teismų sistemoje dar iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo bei efektyvumo principo kaip ES politikos baudžiamosios teisės priemonėmis užtikrinimo garanto įtvirtinimas ES teisės aktuose sąlygotas iškilusių teisinių ginčų, nagrinėtų siekiant nustatyti ES ir valstybių narių kompetenciją baudžiamosios teisės srityje.

Apibendrinant galima teigti, kad efektyvumo principas, kaip teisinis instrumentas bendrojoje ES teisinėje sistemoje pasitelktas Bendrijos steigimo sutartimi ir, būtent, Teisingumo Teismo dėka buvo sėkmingai naudojamas ES ir valstybių narių kompetencijai baudžiamosios teisės srityje pagrįsti. Vis labiau didėjantis Bendrijos narių skaičius bei nusikalstamų veikų, peržengiančių vienos valstybės ribas, skaičiaus augimas paskatino įtvirtinti ES kompetenciją

²⁸ Ten pat, par. 23-25

²⁹ Ten pat.

³⁰ V. Mitsilegas, *EU Criminal law (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing: 2009,)* p. 9-11

³¹ *Tribunal de Circulo do Porto v. Maria Amélia Nunes ir Evangelina de Matos* (Teisingumo Teismas, 1999, Nr. 186/98) par.14.

³² *Europos Bendrijų Komisija v. Europos Sąjungos Taryba* (Teisingumo Teismas, 2005, Nr. 176/03).

baudžiamosios teisės srityje būtent Sąjungos sutarčių lygmeniu³³, tuo pačiu aukščiausiame lygmenyje įtvirtinant efektyvumo kaip būtinojo ES baudžiamosios teisės principo praktinio veikimo užtikrinimo poreikį. Sąjungos kompetencija baudžiamosios teisės srityje, o tuo pačiu ir efektyvumo principo veikimas baudžiamojoje teisėje sutartiniu lygmeniu, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai 2009 m. gruodžio 1 d.³⁴, įžengė į naują erą - Teisingumo Teismo praktikoje padėjus pamatus efektyvumo principo kaip teisės harmonizavimo pagrindui, būtent po Lisabonos sutarties įgyvendinimo, efektyvumo principas iš rekomendacinės normos įžengė į imperatyvaus reikalavimo etapą.

Efektyvumo principo raida po Lisabonos sutarties

Apie efektyvumo principo veikimą baudžiamojoje teisėje galime kalbėti po Lisabonos sutarties įsigaliojimo, šį laikotarpį pagrįstai laikant lūžiu ES baudžiamosios teisės evoliucijoje.³⁵ Europos Tarybai ir Parlamentui įgavus galių nustatyti minimalius reikalavimus ES baudžiamosios politikos įgyvendinimui vykdant nusikalstamumo kontrolę bei įgavus teisę pareikalauti materialiosios baudžiamosios teisės harmonizavimo, atsisakyta vadinamosios trijų ramsčių sistemos, kuria buvo numatytas bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse. Lisabonos sutartis tapo ta starto linija, nuo kurios prasidėjo nenutrūkstama baudžiamosios teisės transformacija į savarankišką ES baudžiamosios teisės sistemą, apibendrinant visą ankstesnę teisinių praktiką siekiant įtvirtinti ES kompetenciją bei veikimo ribas baudžiamosios teisės srityje.

Kadangi SESV 83 (2) str. ES suteikta teisė numatyti būtiniausias taisykles dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo derinant valstybių narių baudžiamųjų įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas Sąjungos politikos efektyvumo vardan, Sąjungos kompetencija nacionalinėje baudžiamojoje teisėje apibrėžiama remiantis būtinuoju efektyvumo poreikiu - t. y. efektyvia baudžiamąja teise. Tai leidžia teigti, kad kalbėdami apie efektyvumo principą baudžiamojoje teisėje turime apsiriboti tam tikromis nusikalstamomis veikomis³⁶ (angl. *eurocrimes*), numatytomis materialiosios teisės normų.

³³ M. Pieth, "Internationale Harmonisierung von Strafrecht als Antwort auf transnationale Wirtschaftskriminalität", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* (1997 109.4), p. 756-776. <https://www.deepdyve.com/lp/de-gruyter/internationale-harmonisierung-von-strafrecht-als-antwort-auf-0uHFxQZ203?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deu%2Bstrafrecht%26page%3D2>

³⁴ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį. 2007/C 306/01 2007 12 17.

³⁵ V. Mitsilegas, *EU Criminal Law after Lisbon. Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe*, (Hart:2016), p. 1.; F. Zeder, „Mindestvorschriften der EU im materiellen Strafrecht: Was bringt der Vertrag von Lissabon Neues?“, *ERA Forum*, (2008 Nr. 9.2) p. 209-227. <https://www.deepdyve.com/lp/springer-journals/mindestvorschriften-der-eu-im-materiellen-strafrecht-was-bringt-der-j9syyKIMgV?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deu%2Bstrafrecht>

³⁶ Terorizmas, seksualinis išnaudojimas, pinigų plovimas, korupcija, organizuotas nusikaltimas, kibernetiniai nusikaltimai, prekyba žmonėmis, neteisėta prekyba ginklais. Plačiau žr. K. Rosin, M. Kärner, „The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU“ *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (2018, Nr. 26) p. 315-334. https://brill.com/view/journals/eccl/26/4/article-p315_315.xml

Be kita ko, būtent Lisabonos sutartis ES teisės doktrinoje tapo postūmiu apibrėžti efektyvumo principo sąvoką bei įvertinti jo įtaką nacionalinių ir ES baudžiamosios teisės sistemų sąveikai, kadangi efektyvumo principas tapo instrumentu, kurį pasitelkiant ES įgavo teisę reikalauti veiksmingos ES baudžiamosios politikos užtikrinimo valstybėse narėse.

ES baudžiamosios teisės politikos plėtrai ES politiką užtikrinant baudžiamosios teisės priemonėmis išplėtojo Komisijos komunikatas, kuriame atsispindėjo siekis, pasitelkiant baudžiamosios teisės harmonizavimą, sutrukdyti nusikalstamas veikas padariusiems asmenims pasislėpti kitoje ES valstybėje ar pasirinkti švelnesniu teisiniu reguliavimu pasižyminčią teritoriją pasinaudojant nacionalinių teisinių sistemų skirtumais.³⁷ Komisijos sprendimas riboti valstybių diskreciją pasirinkti priemones Sąjungos politikų tikslų realizavimui numatė bendras įgyvendinimo užtikrinimo taisykles, įskaitant reikalavimą (pabraukta autorės) nustatyti baudžiamąsias sankcijas už ES teisės pažeidimus.³⁸ Tai liudija apie imperatyvios pareigos atsiradimą užtikrinti efektyvumą būtent baudžiamosios teisės priemonėmis, kai kitokios – administracinės ar civilinės sankcijos, sprendžiant ES politikos įgyvendinimo problemas, yra mažiau veiksmingos.³⁹ Būtina pažymėti, kad šiame dokumente kalbama ne apie civilinių ar administracinių priemonių neefektyvumą, tačiau apie *nepakankamą* efektyvumą, tad ypatingai aktualus tampa efektyvumo suvokimo ir įvertinimo klausimas.

Deja, efektyvumo principo sąvoka net ir iki šių dienų išliko pakankamai lakoniška ir neapibrėžta - tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje ar teisės aktuose nėra vieningo efektyvumo principo aiškinimo. Daugeliu atvejų apsiribojama efektyvumo principo suvokimu jo veikimui pasireiškiant būtent per asmenų nubaudimą ar sulaukymą nuo nusikalstamų veikų atlikimo, t. y. baudžiamųjų sankcijų efektyvumą.⁴⁰ Tai skatina pažvelgti į efektyvumo principo veikimą ES baudžiamojoje teisėje per ES kompetenciją numatant sankcijas už jos interesams kenkiančias veikas pasitelkiant bausmių teorijas kaip priemones efektyvumo principo praktiniam įgyvendinimui ištirti. Daugeliu atvejų ES baudžiamosios teisės efektyvumas sutapatinamas su sankcijų efektyvumu, pastarąsias suvokiant kaip vienas iš pagrindinių priemonių efektyvumo principo įgyvendinimui baudžiamojoje teisėje bei suteikiant jų efektyvumui konstitucinę reikšmę⁴¹.

³⁷ Europos komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Veiksmingo ES politikos įgyvendinimo užtikrinimas baudžiamosios teisės priemonėmis. Briuselis, 2011.09.20 KOM(2011) 573 p.7 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0573&from=LT>>

³⁸ Ten pat

³⁹ Žr. išnašą 36: Europos komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Žr. išnašą 9: Sakari Melander, p. 275 .

⁴¹ *Ivo Taricco ir kt.* (Teisingumo Teismo sprendimas, 2015, Nr. 105/14).

BAUSMĖ KAIP ĮRANKIS ES BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS EFEKTYVUMUI UŽTIKRINTI: NUO KOMPENSACINIO MECHANIZMO IKI EFEKTYVIOS PREVENCIJOS

Dar XVIII a. italų teisininkas ir filosofas Č. Bekarija teigė, kad pati efektyviausia priemonė nusikaltimų užkardymui yra ne bausmių žiaurumas, o būtent jų neišvengiamumas, kylantis iš švelnios įstatymų leidybos, tačiau tuo pačiu metu pasižymintis ženkliu poveikiu visuomenei bei gebantis sustabdyti nusikalsti linkusius asmenis nuo naujų nusikalstamų veiksmų.⁴² Tikėta, kad baudžiant kaltuosius, efektyviau užtikrinamas teisingumas – netgi įvertinus bausmės kaštus, graža visuomenei išlieka didesnė.⁴³ Susimąstyta, kad baudžiamoji teisė turi tarnauti ne tik piliečių interesų apsaugai, bet ir efektyviau užtikrinti visuomenės saugumo poreikio bei politikos tikslų įgyvendinimą, įskaitant nusikalstamos veikos prevenciją bei sankcijų nusikaltusiems asmenims numatymą.⁴⁴

Europos Komisijos tvirtinimas, kad baudžiamosios sankcijos gali būti vertinamos kaip efektyvios tais atvejais, kai jų pagalba galima užtikrinti ES teisės laikymąsi, atsispindinti ir teismų praktikoje⁴⁵, byloje *Ship Source Pollution Commission v Council* efektyvumą suvokiant kaip baudžiamosios teisės priemonių suderinimą su Sąjungos teise.⁴⁶ Akivaizdu, kad baudžiamoji teisė yra efektyvi įgyvendinant Sąjungos politiką tuo atveju, kai ji gali padėti siekti Sąjungos tikslų atitinkamoje politikos srityje ir prisidėti prie pagrindinių Sąjungos taisyklių vykdymo užtikrinimo.

Šių dienų globalizacijos sąlygomis ES teisės sistemos efektyvumas daugeliu atvejų sutapatinamas su sankcijų, t. y. bausmių efektyvumu. Doktrinoje netylant diskusijoms, ar efektyvumą turėtume suvokti kaip baudžiamosios teisės tikslą, ar vertinti tik kaip baudžiamosios teisės priemonę, atsakymą galime rasti pasitelkiant bausmės efektyvumą įrodančias doktrinas. Nusikalstamai veikai peržengiant valstybių ribas ir darant žalą ne tik atskiroms valstybėms narėms, bet ir neigiamai įtakojant ES finansinius interesus, gamtinius išteklius ar finansinės sistemos stabilumą, būtent Sąjungos lygmeniu įtvirtinamos sankcijos vis dažniau tampa efektyvios ES politikos užtikrinimo instrumentu.

⁴² Č. Bekarija, *Apie nusikaltimus ir bausmes*, (Mintis: 1992), p. 62-74.

⁴³ U. Frey, H. Rusch, „An evolutionary perspective on the long-term efficiency of costly punishment“, *Biology & Philosophy* (2012 27.6), p. 811-831. <https://www.deepdyve.com/lp/springer-journals/evolutionary-perspective-on-the-long-term-efficiency-of-costly-g86kbMhSfO?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Dpunishment%2Beficiency>

⁴⁴ J. Keiler, D. Roef, *Comparative Concepts of Criminal Law*, (Intersentia:2016), p. 16.

⁴⁵ Žr. išnašą 36: Europos komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. >

⁴⁶ *Europos Bendrijų Komisija v. Europos Sąjungos Taryba* (Teisingumo Teismo sprendimas, 2005, Nr. 176/03).

Preveninės bausmių funkcijos ir efektyvumo principo sąveika

Šių dienų visuomenėje baudžiamajai teisei keliamas vienas iš svarbiausių uždavinių – sulaukyti asmenis nuo nusikalstamos veikos atlikimo, t. y. gebėti veikti atgrasančiai. Pastaruoju metu ES teisėkūroje direktyvų ar jų parengiamųjų dokumentų tekstuose atsispindintis poreikis sustiprinti ES teisinių gėrių apsaugą konstatuojant, kad esamas atgrasomųjų priemonių poveikis vis dar yra nepakankamas.⁴⁷ Būtent todėl tikslinga įvertinti efektyvumo principo praktinį įgyvendinimą, pasireiškiantį per sankcijų efektyvumą - gebėjimą sulaukyti asmenis nuo nusikalstamų veikų.

Netylant diskusijoms apie baudžiamosios teisės paskirtį verta atkreipti dėmesį į vokiečių teisės mokslo atstovo W. Heinz poziciją, kad remiantis konstituciniais pagrindais, baudžiamosios teisės apsauga gali būti išimtinai preventinė.⁴⁸ Kitaip tariant, prevencijos mechanizmas gali būti taikomas ir esamiems, ir potencialiems nusikaltėliams siekiant paskatinti asmenis elgtis taip, kaip liepia teisės normos.⁴⁹

Preveninei bausmės teorijai būdingas siekis užkirsti kelią socialiai žalingiems elgesio būdams užtikrinant teisinių gėrių apsaugą, tokiu būdu siekiant efektyviai išvengti nusikalstamos veikos ateičyje, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad preventinės bausmių teorijos šalininkai kaip būtinuosius bausmės veikimo preventiškai kriterijus pasitelkia ir papildomas sąlygas. Viena iš sąlygų nurodo, kad kriminalinės bausmės bus efektyvios ir veiks preventiškai tik tuomet, kai bus įsitikinta, jog kitais teisės instrumentais nėra galimybės pasiekti tų pačių tikslų,⁵⁰ tokiu būdu efektyvumą pasitelkiant kaip kriminalizavimo kriterijų. Šiuo atveju efektyvumą kaip patikimą priemonę veikų kriminalizavimui įžvelgia ir A. Suominen, M. Fichera bei S. Melander, kurių teigimu, efektyvumo principas veikia būtent kaip kriminalizavimą ribojantis veiksnys, kadangi tik įsitikinus, kad numatomos taikyti kriminalinės sankcijos bus veiksmingos, bei praktiškai išbandžius švelnesnių ir galimai vienodai efektyvių teisinių priemonių neveiksmingumą, galimas veikų kriminalizavimas.⁵¹

⁴⁷ Europos Komisija. Pasiūlymas Europos parlamento ir tarybos direktyvai dėl baudžiamosios teisės priemonių kovai su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu. Briuselis, 2012 07 11. 2012/0193 (COD)
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0363/COM_COM\(2012\)0363_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0363/COM_COM(2012)0363_EN.pdf);

2015 m. gegužės 20 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 Dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria I šdalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/E

⁴⁸ W. Heinz, „Alternatyvos įkalnimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai“ in G. Sakalauskas, *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*, (Vilnius: Teisės institutas, 2017), p. 16.

⁴⁹ S. Arlauskas, „Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje, „Jurisprudencija“ (2007, Nr. 5 (95), p. 20.

⁵⁰ Žr. išnašą 43: Johannes Keiler, David Roef, p. 48.

⁵¹ A. Suominen, „Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law“, *New Journal of European Criminal Law*, (2014, Nr. 5(3)), p. 395; S. Melander, „Ultima Ratio in European Criminal Law“ *Oñati Socio-Legal Series* (2013 Nr. 1 (15)), p. 48 /: <https://ssrn.com/abstract=2200871>; M. Fichera, „Law,

ES baudžiamosios teisės doktrinoje esama dvejopo požiūrio į prevencinę bausmių teoriją vertinant jos gebėjimą užtikrinti veiksmingą Sąjungos politiką. Viena vertus, sankcijos pasitelkiamos kaip griežta priemonė, kuri pasižymėdama psichologiniu poveikiu baugina potencialius nusikalsti linkusius asmenis ir tokiu būdu sulaiko juos nuo nusikalstamų veikų atsisakant moralinių vertybių sintezės. Šie doktrinos „kietos rankos“ šalininkai efektyvios baudžiamosios politikos užtikrinimui išskirtinai griežtas sankcijas laiko vienu iš patikimiausių būdų užtikrinti veiksmingą keliamų tikslų įgyvendinimą. Tokios pozicijos laikosi ir S. Melander, teigdamas, kad baudžiamosios teisės efektyvumas, visų pirma, remiasi atgrasymo nuo nusikalstamos veikos teorijomis, akcentuojant bausmės pasekmes,⁵² t. y. bausmių orientaciją į praecities veiksmus, dabartį suvokiant kaip praecities rezultatą. Tačiau kita vertus, esama nuomonės, kad baudžiamosios sankcijos tik koreliacijos su subjektyviu rizikos ir bausmės grėsmės suvokimo atveju⁵³ gali turėti realų atgrasomąjį poveikį, būtent tokiu būdu užtikrinant efektyvią teisinių gėrių ir ES interesų apsaugą,⁵⁴ apsiribojant vien įbauginimo elementu pasitelkiant praecities neteisėtų veiksmų vertinimą.

Akivaizdu, jog šiuo atveju Sąjungos baudžiamosios teisės efektyvumas turėtų būti generuojamas bausmės neišvengiamumo ir sankcijų griežtumo, ypatingai nesigilinant į kriminalizavimo moralinį pagrindą bei eliminuojant vertybinį baudžiamosios teisės elementą: „sankcijos laikytinos efektyviomis tais atvejais, kai yra pajėgios užtikrinti ES teisės laikymąsi.“⁵⁵

Prevencijos įgyvendinimas ypatingai sudėtingas net nacionaliniu lygmeniu - esant neapibrėžtam nusikalstamą veiką padariusių asmenų ratui, sudėtinga parinkti mechanizmus, kurie galėtų paveikti skirtingų interesų, polinkių ar išsilavinimo žmonių rato psichiką, tačiau siekiant įgyvendinti efektyvumo principą ES lygmeniu, bausmių prevencijos aparatas tampa dar labiau komplikuoatas. Skirtingos istorinės praecities, skirtingo mentaliteto bei skirtingų teisinių sistemų veikiamų asmenų paskatinimas veikti taip, kaip liepia valstybių junginio - ES teisė neatsiejama nuo vertybinių svertų.

Išskirtinio dėmesio turėtų susilaukti skandinaviškas ES baudžiamosios teisės modelis, doktrinoje dar vadinamas *šiaurietiškuoju*,⁵⁶ kuriuo siūloma siekiant efektyvios baudžiamosios teisės palikti pakankamai erdvės nacionalinei baudžiamajai teisei ir leisti vadovautis koncepcija *vieningai skirtybėse*.⁵⁷ Laikydami si Suomijos mokslininko R. Lahti teiginio, kad teisė tampa efektyvi esant ne tiesioginiam poveikiui, t. y. sankcijoms pasižymint įbauginančiu poveikiu, o veikiamą netiesioginės įtakos, pastarąją suprantant kaip tam tikrų moralės normų įsitvirtinimą visuomenėje,⁵⁸ galėtume kalbėti apie efektyvią baudžiamąją teisę šiame globalizacijos amžiuje.

Community and Ultima Ratio in Transnational Law“ , *Oñati Socio-Legal Series* (2013 1(15)) , p. 75
<https://ssrn.com/abstract=2200872>

⁵² Žr. išnašą 9: Sakari Melander, p.275.

⁵³ Žr. išnašą 13: Jacob Öberg, p. 378.

⁵⁴ Žr. išnašą 9: Sakari Melander, p.296.

⁵⁵ Žr. išnašą 13: Jacob Öberg, p. 375.

⁵⁶ R. Lahti, „Multilayered criminal policy: The Finnish experience regarding the development of Europeanized criminal justice“, *New Journal of European Criminal Law* (2020, Nr. 11 (1)), p. 18
<https://www.deepdyve.com/lp/sage/multilayered-criminal-policy-the-finnish-experience-regarding-the-fdEXRLCeFM?>

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸K. Nuotio, „A legitimacy-based approach to EU criminal law: Maybe we are getting there, after all“, *New Journal of European Criminal Law* (2020, Nr. 11 (1)), p. 27
<https://www.deepdyve.com/lp/sage/a-legitimacy-based-approach-to-eu-criminal-law-maybe-we-are-getting-brxLH7L9vs?>

Remdamiesi nusikalstamumo statistika, šiaurietiškojo modelio atstovai pripažįsta, kad ne sankcijų griežtumas, o būtent visuomenei išaiškintas jų teisėtumas ir humaniškumas padeda užtikrinti baudžiamosios teisės efektyvumą, tuo pačiu išvengiant perdėto kriminalizavimo problemos. Akivaizdu, kad šis požiūris, reikalaujantis sankcijų kooperacijos su moralinėmis vertybėmis ir visuomenės sąmoningumo didinimu, geriausiai atspindi baudžiamosios teisės kaip teisinių gėrių sergėtojos vaidmenį ir suteikia galimybes ilgalaikiam efektyvumo principo įgyvendinimui, kylančiam iš visuomenės vidaus.

Apibendrinant prevencinės bausmės teorijos veikimą efektyviai užtikrinant Sąjungos politiką akivaizdu, kad sankcijų gebėjimas veikti prevenciškai ir užkardyti asmenis nuo nusikalstamų veikų atlikimo ypatingai svarbus dėl nusikalstamų veikų pobūdžio ir žalos dydžio, kurių teisiniam reguliavimui pasitelkiama ES baudžiamoji teisė. Kadangi pastaruoju metu baudžiamoji teisė pasitelkiama kaip instrumentas visuomenės saugumui, finansiniam stabilumui ar kovai su organizuotu nusikalstamumu šioms veikoms peržengiant vienos valstybės ribas, dėl ypatingo šių veikų pavojingumo prevencijos efektyvumas tampa ne tik metafizinė idėja, bet ir ypatingai aktualia baudžiamosios ES politikos dalimi, reikalaujančia praktinio įgyvendinimo.

Tačiau būtina pažymėti, kad tik utopinėje visuomenėje galėtume taip efektyviai generuoti teisės normas su idealiai veikiančiomis sankcijomis, kurios dėl gebėjimo veikti prevenciškai atgrasytų asmenis nuo nusikalstamų veikų vykdymo. Realybėje neišvengiamai susiduriame su jau įvykusiomis nusiklastomomis veikomis, reikalaujančiomis atitinkamos valstybės reakcijos į teisės pažeidimą, ES atveju - Sąjungos institucijų reagavimo į nusikalstamas veikas reikalaujant teisingo atpildo jau nusikaltusiems asmenims.

Kompensacinės kriminalinės bausmės teorijos vieta ES baudžiamosios teisės sistemoje

Sąjungai įgavus kompetenciją įpareigoti valstybes nares pasitelkti būtent baudžiamosios teisės priemones vardan efektyvaus Sąjungos tikslų įgyvendinimo bei tuo pačiu tikslu numatyti privalomas minimaliąsias kriminalines sankcijas už ES interesams kenkiančias nusikalstamas veikas, bausmė, kaip efektyvią politiką galintis užtikrinti įrankis, išsaugojo ir kompensacinę reikšmę.

Žvelgdami į kompensacinę bausmės teoriją, bausmę suvokiame kaip priemonę teisingumui atkurti, atstatant balansą tarp nusikaltėlio gautos naudos ir visuomenei nusikalstama veika padarytos žalos, neatsižvelgiant į tai, kokį poveikį bausmės panaudojimas ateityje turės baudžiamosios politikos tikslų įgyvendinimui ar nusikalstamos veikos prevencijai.⁵⁹ Šiuo atveju turėtume atsisakyti požiūrio, kad bausmė jau savaime yra blogis, kadangi vertinant asmenį kaip laisva valia pasižyminčią būtybę, atsakingą už savo elgesį, būtent atpildas gali būti suvokiamas kaip kriminalinės bausmės tikslas. Ar tokiu būdu galėtume efektyviai užtikrinti ES politikos įgyvendinimą, pasitelkiant vien sankcijas, kurių esminė funkcija būtų įgyvendinti į ateitį orientuotą teisingumą, kelia pagrįstą abejonių. Būtina atkreipti dėmesį, kad, pasak S. Arlausko, „[t]eisingas atpildas reikalauja, kad bausmė būtų skiriama pagal kiekybinį nusikalstamos veikos įvertinimą,

⁵⁹ Žr. išnašą 43: Johannes Keiler, David Roef, p. 19.

t. y. tokiu būdu, kad bausmė nebūtų nei per griežta, nei per švelni.“⁶⁰ Šią bausmės teoriją palaikė ir Teisingumo Teismas, tarsi bandantis rasti balansą tarp represinių sankcijų ir švelnesnės baudžiamosios atsakomybės baudžiamąją teisę pasitelkiant kaip priemonę efektyviai Sąjungos politikai užtikrinti teigiant, kad „sankcijos privalo būti pakankamai, tačiau ne per daug baudžiančios.“⁶¹

Reikia atkreipti dėmesį, kad bausmės kaip kompensacijos mechanizmo pasitelkimas baudžiant kaltuosius asmenis būdingas laikotarpiui iki Lisabonos sutarties, baudžiamąją teisę pasitelkiant kaip priemonę efektyviai ES politikai įgyvendinti net ir tais atvejais, kai Sąjungos teisė to imperatyviai nenumato. Valstybių teismams skiriant bausmę, kuri nenumatyta nacionaliniuose teisės aktuose, susiduriame su nacionalinės ir Sąjungos teisės konkurencija, neišvengiamai pažeidžiant reikalavimą apibrėžti baudžiamąsias sankcijas įstatymu. Valstybės iniciatyva kriminalizavus veikas, nesusimąstyta apie prevencinį tokio pobūdžio bausmių veikimą, tad poreikis įtvirtinti ES kompetenciją sutartiniame lygmenyje bei įgyvendinti prevencinių priemonių planą liudija apie kompensacinės funkcijos nevisapusiškumą siekiant efektyvumo principo įgyvendinimo Sąjungos politikoje.

Po Lisabonos sutarties įsigaliojimo, baudžiamąsias sankcijas įtvirtinus sutartiniu lygmeniu bei numčius valstybėms narėms pareigą įgyvendinti Sąjungos direktyvose numatytus tikslus, kompensacinė bausmės funkcija tapo nepajėgi užtikrinti efektyvų ES politikos įgyvendinimą. Kaip kad teigia kompensacinės bausmių teorijos kritikai, daugeliu atvejų neįmanoma tiksliai apskaičiuoti nusikaltusių asmenų gautos naudos; be to, esama situacijų, kai nauda iš viso nebuvo gauta, be to, pasitelkiant bausmes kaip galimai efektyvią priemonę, orientuotą į jau įvykdytą nusikalstamą veiką, kyla grėsmė teisę paversti *inkvizicine* priemone.⁶²

Norėtusi atkreipti dėmesį, kad ES baudžiamosios teisės sistemoje neišvengiamas ir mišrus bausmių modelis, pasitelkiant ir teisingumo atstatymo, ir prevencijos tikslus. Daugeliu atvejų tai vykdoma beatodairiškai, nesigilinant į tikrusius teisės aktų leidėjų tikslus - apsiribojama šablonišku modeliu, perkeliant direktyvų tekstus pažodžiui į nacionalinius baudžiamosios teisės aktus. Deja, pasitelkiant vieną teisės akto modelį ir paraidžiui perkėlus į skirtingas nacionalines baudžiamosios teisės sistemas, normos praranda iš anksto teisės leidėjų prognozuotą poveikį, kadangi yra visiškai nesuderintos su jau egzistuojančiomis teisės normomis, tad tokiu atveju susiduriame su efektyvumo kaip baudžiamosios teisės tikslo problematika. Tokią baudžiamąją politiką kritikuojantys skandinavai teigia, kad būtent instrumentalistinis požiūris yra ypatingai pavojingas ir vedantis prie nepagrįsto kriminalizavimo tais atvejais, kai ES reikalavimai įgyvendinami paraidžiui.⁶³ Šį požiūrį puikiai paaiškina E. Herlin - Karnell, kurios teigimu, efektyvumas skatina veikų kriminalizavimą,⁶⁴ kadangi pasitelkiant direktyvų perkėlimui „*copy and paste*“ (anglų k. *iškirpti ir įklijuoti*) metodą, valstybės narės tiesiog pažodžiui nukopijuoja draudžiamo elgesio aprašymą bei sankcijas į nacionalines normas, pasirenkant tariamai saugų kelią įgyvendinti ES reikalavimus⁶⁵ ir tikintis įvykdyti pareigą, pasireiškiančią tiek tinkamu

⁶⁰ Žr. išnašą 48: Saulius Arlauskas, p. 15.

⁶¹ *Texdata Software GmbH* (Teisingumo Teismo sprendimas, 2013, Nr. 418/11).

⁶² A. Eser, „Entwicklung des Strafverfahrensrechts in Europa“, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* (1996, Nr. 108.1) p. 86-127. <https://www.deepdyve.com/lp/degruyter/entwicklung-des-strafverfahrensrechts-in-europa-LMzZJYiTqS?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEffizienz%2Bim%2BStrafrecht>

⁶³ Žr. išnašą 57: K.imo Nuotio , p. 20-39.

⁶⁴ Ten pat; V. Mitsilegas, *EU Criminal law, Oxford and Portland, Oregon:2009*), p.59-110.

⁶⁵ A. Klip, *European Criminal Law. An Integrative Approach* (Antwerp-Oxford-Portland:2009), p. 204.

direktyvos perkėlimu, tiek ir nacionalinės teisinės sistemos subalansuotu veikimu. Nepaisant to, kad būtent valstybės turi galimybę pasirinkti direktyvų perkėlimo būdą, taip pat įdėti maksimalias pastangas subalansuotam inkorporavimui į jau egzistuojančią nacionalinę teisinę sistemą⁶⁶, deja, grėsmė kyla nacionalinei teisei sistemai - naujai inkorporuota norma tampa sunkiai suderinama su kitomis jau veikiančiomis teisės normomis, nepapuošančiomis į ES teisinio reguliavimo lauką.

Pavyzdžiui, šioje situacijoje gali būti ir Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas kelias įgyvendinti Direktyvoje 2017/1371 *dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis*⁶⁷ numatytų minimalių reikalaujamų sankcijų perkėlimą į BK 207 str. 2 d.⁶⁸ Šiuo atveju įstatymo leidėjo numatyta maksimali galima 4 metų laisvės atėmimo bausmė apgaule padarius didelę žalą valstybei ar ES institucijai nėra proporcinga BK 182 str. 2 d. sukčiavimu savo ar kitų naudai įgijus turtą numatant laisvės atėmimo bausmę, galinčią siekti iki 8 metų.⁶⁹ Tai tik patvirtina doktrinoje aptariamą tikimybę baudžiamąją teisę pasitelkti tiesiog kaip vieną iš standartinių įrankių efektyviai baudžiamajai politikai užtikrinti,⁷⁰ tokiu būdu arba galimai nepagrįstai kriminalizuojant veikas, arba išbalansuojant nacionalines teises sistemas. Šiuo atveju, tokia sistema kelia pavojų baudžiamosios teisės sistemos transformacijai į represinę teisę bei situacijai, kurią E. Herlin - Karnell įvardina *teisiniu populizmu*,⁷¹ teisei tampant politikos įrankiu.

Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant to, kad viena iš bausmės paskirčių yra kalto asmens nubaudimas, tačiau bausmės efektyvumas siekiant veiksmingos Sąjungos politikos užtikrinimo negali būti įgyvendinamas vien tik pasitelkiant kompensacinę ar prevencinę bausmės funkciją ar dar blogiau - šabloniškai inkorporuojant direktyvų reikalavimus į nacionalinius teisės aktus, taip sukuriama efektyvumo principo įgyvendinimo iliuzija. Tik teisėkūroje įtvirtinus sankcijas, orientuotas ir į teisingumo atkūrimą, ir į nusikalstamos veikos prevenciją, bei tuo pačiu neatsisakydami teisės kaip moralinių vertybių saugotojos vaidmens, galėsime sumažinti nusikalstamų veikų daromą žalą, o gal ir jos išvengti, tokiu būdu vis labiau užtikrinant efektyvumo, kaip vieno iš esminių ES principų įgyvendinimą Sąjungos politikoje.

⁶⁶ G. Vernimmen, „Réponses de la CJ aux conflits de base légale : quelques réflexions“, in *Le contrôle juridictionnel dans l'espace pénal européen*, ed. S.Braum et A.Weyembergh (Inst. d'Etudes Europeennes :2009), 37-42.

⁶⁷ 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis (OL L 98, 2017 m. liepos 5 d.)

⁶⁸ LR Baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-3 straipsniu įstatymas 207 str. TAR, 2019, Nr. 2019-12378

⁶⁹ LR Baudžiamasis kodeksas, 182 str. TAR, 2019, Nr. 2019-12378

⁷⁰ S. Perrine, „The Criminalisation Power of the European Union after Lisbon and the Principle of Democratic Legitimacy“, *New Journal of European Criminal Law* (2012, Nr. 3.3-4), p.242-256.

⁷¹ Žr. išnašą 15: Ester Herlin-Karnell, p.176.

IŠVADOS

1. Efektyvumo principo užuomazgos siekia Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo sutarties laikus, numatant Bendrijos kompetenciją veikti tais atvejais, kai ji gali įgyvendinti Bendrijos politiką efektyviau nei valstybės narės. Tačiau iki pat Mastroto sutarties efektyvumo principo veikimas aiškinamas tik teismų praktikoje, numatant valstybių narių kompetenciją pasitelkti baudžiamosios teisės priemones net ir tais atvejais, kai Bendrijos teisė to nenumato tik remiantis, jei tai įtakotų efektyvumo principo įgyvendinimą.
2. Lisabonos sutartis laikytina starto linija efektyvumo principo kaip Sąjungos kompetenciją baudžiamosios teisės srityje pagrindžiančio principo plėtrai, kadangi įtvirtintus šio principo veikimą SESV, principo įgyvendinimas valstybių narių teisėje tapo teisės harmonizavimo pagrindu bei kriminalizavimo kriterijumi. Efektyvumui tapus vienu iš svarbiausių ES ir bendrųjų, ir baudžiamosios teisės principų, efektyvios Sąjungos politikos užtikrinimas tapo imperatyvia norma.
3. Ir teisės aktuose, ir teismų praktikoje efektyvumo principas tiesiogiai siejamas su baudžiamųjų sankcijų efektyvumu - gebėjimu tinkamai užtikrinti Sąjungos politikos įgyvendinimą. Pasitelkiant kriminalines bausmės teorijas kaip priemonę bausmių efektyvumui įvertinti, baudžiamųjų sankcijų gebėjimas veikti preventyviai efektyviai užkardant ES interesams kenkiančias nusikalstamas veikas dėl į dabartį ir ateitį orientuotų tikslų labiausiai užtikrina efektyvumo principo įgyvendinimą ES baudžiamojoje teisėje užtikrinant laisvę, saugumą bei teisingumą.
4. Ne sankcijų griežtumas įgyvendinant teisingumą bei nubaudžiant nusikalstamas veikas atlikusius asmenis, o būtent visuomenei išaiškintas jų teisėtumas ir moralinių vertybių pagrindas kartu su prevenciniu bausmių poveikiu padeda užtikrinti baudžiamosios teisės efektyvumą. ES baudžiamosios teisės sistema bus, iš tiesų, efektyvi tik tada, kai bus paremta bendromis Sąjungos vertybėmis, kurių apsauga bus įtvirtinta joms proporcingomis sankcijomis atsisakant šabloniško direktyvų perkėlimo į nacionalinę teisę bei išvengiant nacionalinių teisinių sistemų išbalansavimo ir efektyvumo iliuzijos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. 2015 m. gegužės 20 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 *Del finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/E.*

2. 2017 m. liepos 5 d. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis* (OL L 98, 2017 m. liepos 5 d.).
3. Europos komisija. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Veiksmingo ES politikos įgyvendinimo užtikrinimas baudžiamosios teisės priemonėmis. Briuselis, 2011.09.20 KOM(2011) 573 p.7 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0573&from=LT>.
4. Europos Komisija. Pasiūlymas Europos parlamento ir tarybos direktyvai dėl baudžiamosios teisės priemonių kovai su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu. Briuselis, 2012 07 11. 2012/0193 (COD) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_eu_ropeenne/com/2012/0363/COM_COM\(2012\)0363_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_eu_ropeenne/com/2012/0363/COM_COM(2012)0363_EN.pdf).
5. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos Europos Sąjungos sutartis . OJ-C R 202, 7.6.2016.
6. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį.2007/C 306/01 2007 12 17.
7. LR Baudžiamasis kodeksas, 182 str. TAR, 2019, Nr. 2019-12378.
8. LR Baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-3 straipsniu įstatymas 207 str. TAR, 2019, Nr. 2019-12378.

Teismų praktika

9. *Amsterdam Bulb BV v. Produktschap voor Siergewassen* (Teisingumo Teismas, 1977, Nr. C-50/76) par. 32.
10. *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA* (Teisingumo Teismas, 1978, Nr. C-106/77).
11. *Europos Bendrijų Komisija v. Graikijos Respublika* (Teisingumo Teismas 1989, Nr. C- 68/88).
12. *Europos Bendrijų Komisija v. Europos Sąjungos Taryba* (Teisingumo Teismas, 2007 Nr. 440/05. Generalinio advokato Mazak išvada).
13. *Europos Bendrijų Komisija v. Europos Sąjungos Taryba* (Teisingumo Teismas, 2005, Nr. C-176/03).
14. Ivo Taricco ir kt. (Teisingumo Teismas, 2015, Nr. C-105/14).
15. *Pubblico Ministero della Repubblica Italiana v. Società agricola industria latte (SAIL)* (Teisingumo teismas, 1972, Nr. C-82/71).
16. *Texdata Software GmbH* (Teisingumo Teismas 2013, Nr. C-418/11).
17. *Tribunal de Círculo do Porto v. Maria Amélia Nunes ir Evangelina de Matos* (Teisingumo Teismas, 1999, Nr. C- 186/98).

Kiti šaltiniai

18. A. Eser, „Entwicklung des Strafverfahrensrechts in Europa“, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* (1996, 108.1) p. 86-127. <https://www.deepdyve.com/lp/de-gruyter/entwicklung-des-strafverfahrensrechts-in-europa-LMzZJYiTqS?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEffizienz%2Bim%2BStrafrecht>
19. A. Kargopoulos, „Fundamental rights, national identity and EU criminal law”, in: *Research Handbook on EU Criminal Law*, red. V. Mitsilegas, (Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016).
20. A. Klip, *European Criminal Law. An Integrative Approach*, (Antwerp-Oxford-Portland: 2009).
21. A. Suominen, „Effectiveness and Functionality of the Substantive EU Criminal law”, *New Journal of European Criminal Law* (2014 Vol. 3, No 5). <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-and-functionality-of-substantive-eu-criminal-law-afwGEensa0?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DSuominen%2Bannika>
22. Č. Bekarija, *Apie nusikaltimus ir bausmes*, (Mintis: 1992).
23. E. Herlin-Karnell, *The Constitutional Dimension of European criminal Law*, (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing: 2012).
24. F. Snyder, „The Effectiveness of European Community Law: Institutions, Process, Tools and Techniques“, *Modern Law Review* (1993, 56(1)). https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/modlr56&div=12&start_page=19&collection=journals&set as cursor=7&men tab=srchresults
25. F. Zeder, "Mindestvorschriften der EU im materiellen Strafrecht: Was bringt der Vertrag von Lissabon Neues?", *ERA Forum*, (2008, 9.2) p. 209-227. <https://www.deepdyve.com/lp/springer-journals/mindestvorschriften-der-eu-im-materiellen-strafrecht-was-bringt-der-j9syyKIMgV?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deu%2Bstrafrecht>
26. G. Vernimmen, „Réponses de la CJ aux conflits de base légale : quelques réflexions”, in *Le contrôle juridictionnel dans l'espace pénal européen*, ed. S. Braum et A. Weyembergh (Institut d'Etudes Europeennes: 2009), 37-42.
27. G. Sakalauskas, A. Čepas, „Crime Repression Costs in Context“. Tarpautinių projektas „Crime Repression Costs in Context“. (2009). <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-efektyvumas-2009.pdf>
28. J. Keiler, D. Roef, *Comparative Concepts of Criminal Law*, (Intersentia: 2016).
29. J. Öberg, "Do We Really Need Criminal Sanctions for the Enforcement of EU Law?", *New Journal of European Criminal Law* (2014 Nr. 5 (3)). <https://www.deepdyve.com/lp/sage/do-we-really-need-criminal-sanctions-for-the-enforcement-of-eu-law-0M5W30FBql?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DDo%2BWe%2BReally%2BNeed%2BCriminal%2BSanctions%2Bfor%2Bthe%2BEnforcement%2Bof%2BEU%2BLaw>

30. J. Öberg, "EU Criminal Law, Democratic Legitimacy and Judicial Review of Union Criminal Law Legislation in the Wake of the Lisbon Treaty." *Tilburg Law Review* (2011 16. 1), p. 60-82. https://www.deepdyve.com/lp/brill/eu-criminal-law-democratic-legitimacy-and-judicial-review-of-union-k2u9l5kZMP?impressionId=5f6b6f4c7567f&i_medium=docview&i_campaign=rec-ommendations&i_source=recommendations
31. K. Nuotio, „A legitimacy-based approach to EU criminal law: Maybe we are getting there, after all”, *New Journal of European Criminal Law* (2020, 11 (1)), p. 27. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/a-legitimacy-based-approach-to-eu-criminal-law-maybe-we-are-getting-brxLH7L9vs>
32. K. Lenaerts, J. A. Gutiérrez-Fons, “The European Court of Justice and fundamental rights in the field of criminal law”, in *Research Handbook on EU Criminal Law*, red.
33. K. Tuori, „Ultima Ratio as a Constitutional Principle”, *Oñati Socio-legal Series*.
34. K. Jankauskas, „Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aktuose ypatumai“, *Jurisprudencija*, (2004, Nr.51(43), p. 17-31. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3277>
35. M. Huomo- Kettunen, „EU Criminal Policy at a Crossroads Between Effectiveness and Traditional restraints for the Use of Criminal Law”, *New Journal of European Criminal law*, (2017 Nr. 5(3)), p. 301-326. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/eu-criminal-policy-at-a-crossroads-between-effectiveness-and-FGn9xEhJAc?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DEU%2BCriminal%2BPolicy%2Bat%2Ba%2BCrossroads%2BBetween%2BEffectiveness%2Band%2BTraditional%2Brestraints%2Bfor%2Bthe%2BUse%2Bof%2BCriminal%2BLaw>
36. M. Pieth, "Internationale Harmonisierung von Strafrecht als Antwort auf transnationale Wirtschaftskriminalität", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* (1997 Nr. 109.4), p. 756-776. <https://www.deepdyve.com/lp/de-gruyter/internationale-harmonisierung-von-strafrecht-als-antwort-auf-0uHFxQZ203?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deu%2Bstrafrecht%26page%3D2>
37. *Oxford Dictionary and Thesaurus* (Oxford, Clarendon Press: 2009).
38. R. A. Duff, „Criminal law and political community” , *International Journal of Constitutional Law* (2018 4 (16)), p. 1251-1257. <https://www.deepdyve.com/lp/oxford-university-press/criminal-law-and-political-community-VMAGObtrGW?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DCriminal%2Blaw%2Band%2Bpolitical%2Bcommunity>
39. R. Lahti, „Multilayered criminal policy: The Finnish experience regarding the development of Europeanized criminal justice”, *New Journal of European Criminal Law* (2020, 11 (1)), p. 7-19. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/multilayered-criminal-policy-the-finnish-experience-regarding-the-fdEXRLCeFM?>
40. R. Sicurella, "Effectiveness of EU law and protection of fundamental rights", *New Journal of European Criminal Law* (2018 9(1)), p. 24-30. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-of-eu-law-and-protection-of-fundamental-rights->

- [pOeQYD8Jzz?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deffectiveness%2Bof%2Beu%2Bcriminal%2Blaw%26page%3D2](#)
41. R. Vainienė, *Ekonomikos terminų žodynas*, (Tyto Alba: 200) p. 5.
 42. Rosin, M.Kärner, „The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (2018, No 26) p. 315-334. https://brill.com/view/journals/eccl/26/4/article-p315_315.xml
 43. S. Arlauskas, „Kriminalinės baudmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje, *Jurisprudencija*, (2007, 5 (95), p. 14-24. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12372/2721-5772-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 44. S. Melander, „Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law“, *New Journal of European Criminal Law* (2014, Nr. 5.3), p. 274-300. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/effectiveness-in-eu-criminal-law-and-its-effects-on-the-general-part-ivP0TWErZU?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deffectiveness%2Bin%2BEU%2BCriminal%2Blaw%2Band%2Bits%2BEffects%2Bon%2Bthe%2BGeneral%2Bpart%2Bof%2BCriminal%2Blaw>
 45. S. Perrine, „The Criminalisation Power of the European Union after Lisbon and the Principle of Democratic Legitimacy“, *New Journal of European Criminal Law* (2012, 3.3-4), p.242-256. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/the-criminalisation-power-of-the-european-union-after-lisbon-and-the-mY80bw4v02?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3DThe%2BCriminalisation%2Bpower%2Bof%2Bthe%2BEuropean%2BUnion%2Bafter%2BLisbon%2Band%2Bthe%2BPrinciple%2Bof%2BDemocratic%2BLegitimacy>
 46. S. Weatherill, *Law and Integration in European Union* (Oxford, Clarendn Press: 2009).
 47. U. Frey, H. Rusch, „An evolutionary perspective on the long-term efficiency of costly punishment“, *Biology & Philosophy* (2012 Nr. 27.6), p. 811-831. <https://www.deepdyve.com/lp/springer-journals/an-evolutionary-perspective-on-the-long-term-efficiency-of-costly-g86kbMhSfO?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Dpunishment%2Befficiency>
 48. U. Ugljesa, „The Principle of Effectiveness in European Law and European Private International Law: The Case of Transnational Employment in the European Court of Justice and English Courts” (January 27, 2015). in J.-S. Bergé, S. Francq and M. Gardeñes Santiago, *Boundaries of European Private International Law* (Bruylant: 2015), p. 429-446. <https://ssrn.com/abstract=2556338>
 49. V. Mitsilegas, *EU Criminal law*, Oxford and Portland, (Oregon: 2009).
 50. V. Mitsilegas, *EU Criminal Law after Lisbon . Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe*, (Hart: 2016).
 51. V. Mitsilegas, „From Overcriminalisation to Decriminalisation: The Many Faces of Effectiveness in European Criminal Law“, *New Journal of European Criminal Law* 5.3 (2014 Nr. 5(3)), p. 416-424. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/from-overcriminalisation-to-decriminalisation-the-many-faces-of-WqTsJG9LrT?articleList=%2Fsearch%3Fquery%3Deffectiveness%2Bof%2Beu%2Bcriminal%2Blaw>

52. V. Mitsilegas, (Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgal Publishing, 2016).
53. W. Heinz, „Alternatyvos įkalinimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai“ in G. Sakalauskas, *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*, (Vilnius: Teisės institutas, 2017).

SUMMARY

PRINCIPLE OF EFFICIENCY IN THE CRIMINAL LAW OF THE EUROPEAN UNION

Traditionally criminal law has a national character and reflects national values and goods –its relationship with national sovereignty remains very close until present days. Nevertheless, in today’s globalisation age the criminal law in EU is examined with regard to possibility to ensure effectiveness of EU aims and politics. Criminal law requires not to use notions which are not clear: neither of legal acts nor of legal practises. Therefore, it is very important to describe the boundaries of this principle because the principle of effectiveness serves as a distinguishing sign between national criminal law and EU law in competence matters.

This article focuses on the principle of effectiveness in EU criminal law. Nowadays it is usually understood as doctrine of effectiveness or one of the most important principles in EU. The principle of effectiveness is directly linked to the effectiveness of criminal sanctions - the ability by the means of punishment to ensure the proper implementation of Union policies. It is necessary to use criminal sentencing theories, which can be used as a tool to assess the effectiveness of penalties, to test the ability of criminal sanctions to act in a preventive manner by achieving future-oriented objectives ensuring the implementation of the principle of effectiveness in EU criminal law. The EU criminal justice system will only be effective if it is based on the common values of the Union, for which proportionate sanctions were used in the same way, refusing the template transposition of directives to the national law, and avoiding the illusion of balance and efficiency of national legal systems.

KEYWORDS

Principle of efficiency, efficiency, effective criminal law, EU criminal law.